

VPLYV VYBRANÝCH EKONOMICKÝCH UKAZOVATEĽOV NA VÝVOJ KOMPONENTOV POHYBU OBYVATEĽSTVA NA SLOVENSKU

Michal Gazda

*Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Prírodovedecká fakulta, Ústav geografie,
Jesenná 5, 040 01 Košice, Slovenská republika, miso.gazda@gmail.com*

Abstrakt

Práca popisuje vývoj vzťahu základných komponentov pohybu obyvateľstva – prirodzeného a migračného pohybu na Slovensku. Ich vývoj je zároveň porovnávaný s vybranými ekonomickými ukazovateľmi – mierou evidovanej nezamestnanosti, priemernou mzdou a hodnotou priamych zahraničných investícií prostredníctvom korelačných koeficientov. Výskum ukázal, že ekonomické faktory významne vplyvajú na vývoj interregionálnych migrácií a s odstupom času ovplyvňuje i prirodzený pohyb obyvateľstva regiónov Slovenska.

Kľúčové slová: *prirodzený pohyb, migračný pohyb, ekonomický faktor, korelácia.*

Úvod

Populačný vývoj je v súčasnosti nielen na Slovensku charakteristický poklesom mier reprodukcie obyvateľstva, pričom model jednoduchej reprodukcie s nevýrazným prirodzeným prírastkom, resp. úbytkom obyvateľstva, dosiahla populácia Slovenska v 90. rokoch 20. storočia [1]. Zároveň možno na Slovensku po roku 2000 pozorovať meniaci sa charakter druhého komponentu rastu obyvateľstva – migračného pohybu, migračné toky sa pre celkový rast obyvateľstva stávajú významnejšími [2].

Zmena demografického správania obyvateľstva Slovenska bola v poslednom období značne katalyzovaná komplexnými zmenami spoločnosti. Jednotlivé komponenty pohybu obyvateľstva však reagujú na tieto zmeny v odlišnom čase. Zatiaľ čo migračné toky obyvateľstva veľmi citlivo a v reálnom čase reagujú na zmeny ekonomických, sociálnych a politických podmienok [3], prirodzený pohyb obyvateľstva má potenciál na takéto zmeny reagovať, aj vzhľadom na presun demografického kapitálu migráciou, s určitým časovým odstupom. Mení sa tiež teritoriálna štruktúra migrácie na Slovensku. Imigračné toky majú tendenciu koncentrovať sa do menšieho počtu cieľových regiónov, u emigračných tokov smeruje trend opačne – k ich vyššej priestorovej disperzii [4].

Hicks [5] poznamenáva, že práve diferencie ekonomických podmienok, najmä výška miezd v regiónoch, sú najdôležitejším prvkom motivujúcim migrácie obyvateľstva. Novšie výskumy zároveň poukazujú na ďalšie vplyvy migrácie, ako je najmä znižovanie miezd zamestnancov vo výrazne migračne prírastkových regiónoch [6, 7]. V súvislosti s uvedeným je cieľom tejto práce preskúmanie súvzťažnosti medzi prirodzeným a migračným pohybom obyvateľstva na Slovensku a vplyvu vybraných ekonomických kritérií – miery evidovanej nezamestnanosti, výšky priemernej mzdy zamestnanca a množstva priamych zahraničných investícií na ich vývoj.

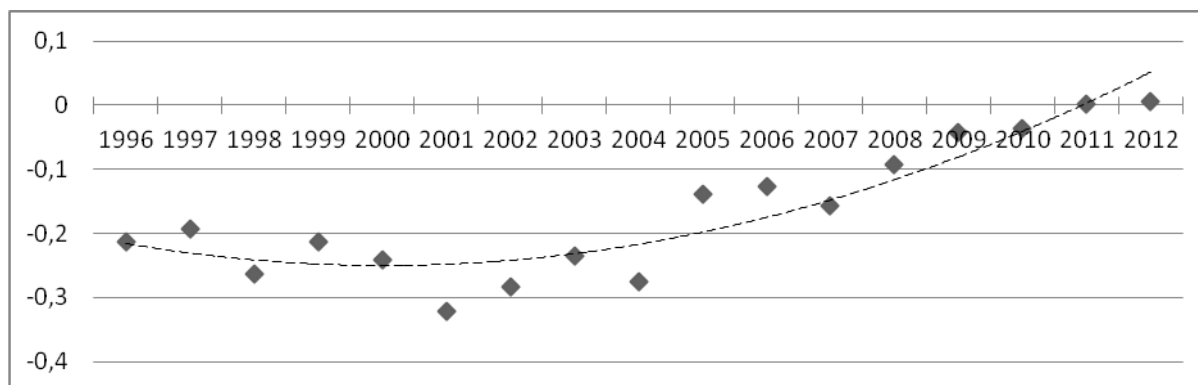
Materiál a metódy

Vzhľadom na dostupnosť dát o vývoji jednotlivých ukazovateľov sme ako priestorové jednotky pre výpočet korelačných koeficientov využili okresy Slovenska. Časový rámec výskumu bol limitovaný v každom prípade dostupnosťou dát. Prirodzený a migračný pohyb boli vyjadrené prostredníctvom hodnôt hrubej miery prirodzeného prírastku (ďalej aj r_p) a miery čistej migrácie (ďalej aj r_M) v okresoch Slovenska, z ktorých boli následne vypočítavané korelačné koeficienty. Dáta potrebné pre túto analýzu sme získali za roky 1996

až 2012 z Bilancie pohybu obyvateľstva SR vydávanej každoročne Štatistickým úradom SR. Korelačné koeficienty boli vypočítavané i v ďalších ukazovateľoch, kde hodnoty o miere evidovanej nezamestnanosti a priemernom plate sme získali z regionálnej štatistiky Štatistického úradu SR v dostupných rokoch 2001–2012. Štatistiky Národnej banky Slovenska boli zdrojom dát o hodnotách priamych zahraničných investícií v okresoch Slovenska dostupných v rokoch 2003 až 2011.

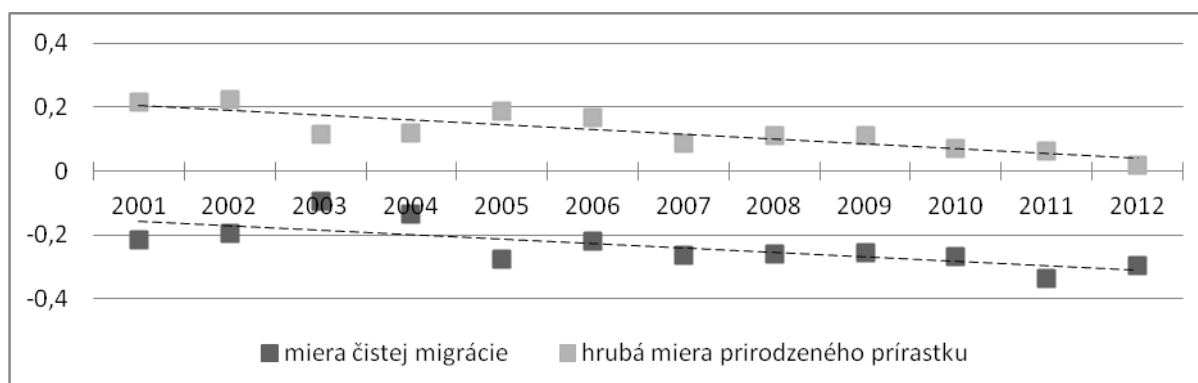
Výsledky a diskusia

Hodnoty korelačných koeficientov medzi hodnotami r_P a r_M naznačujú ich odlišný vývoj. V počiatočných rokoch je v regiónoch Slovenska zrejme opačné smerovanie týchto dvoch mier, ktoré môže byť dôsledkom prebiehajúcej novej redistribúcie obyvateľstva Slovenska reagujúcej na komplexné zmeny spoločnosti. Prejav migráciou presunutého demografického potenciálu v migračne prírastkových regiónoch je viditeľný od roku 2002, kedy sa sprvoti negatívny korelačný koeficient pozvoľna znižuje. V ostatných dvoch rokoch sledovaného obdobia dosahuje koeficient korelácie nevýrazné kladné hodnoty (obrázok 1).

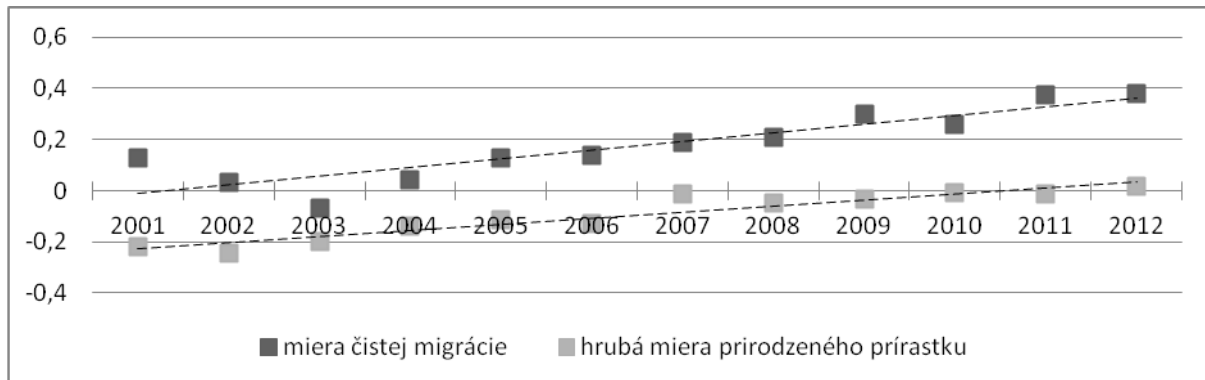
Obrázok 1. Vývoj hodnoty korelačného koeficientu medzi r_P a r_M v okresoch Slovenska v rokoch 1996–2012 [8.]

Zatiaľ čo hodnoty korelácií v prípade r_M a miery evidovanej nezamestnanosti sú počas celého sledovaného obdobia negatívne so silnejúcim vzťahom, hodnoty u r_P a miery evidovanej nezamestnanosti postupne klesajú z kladných hodnôt k nule. Hodnoty u r_M tak naznačujú dlhodobé migračné toky smerujúce do regiónov s nižšou mierou evidovanej nezamestnanosti, čo vyjadruje hodnota korelačného koeficientu blížiac sa v ostatných rokoch k $-0,3$. Vývoj hodnôt r_P vykazuje počas sledovaného obdobia väčšiu zmenu – zníženie korelačného koeficientu o takmer $0,2$ k hodnotám blížiacim sa nule (obrázok 2).

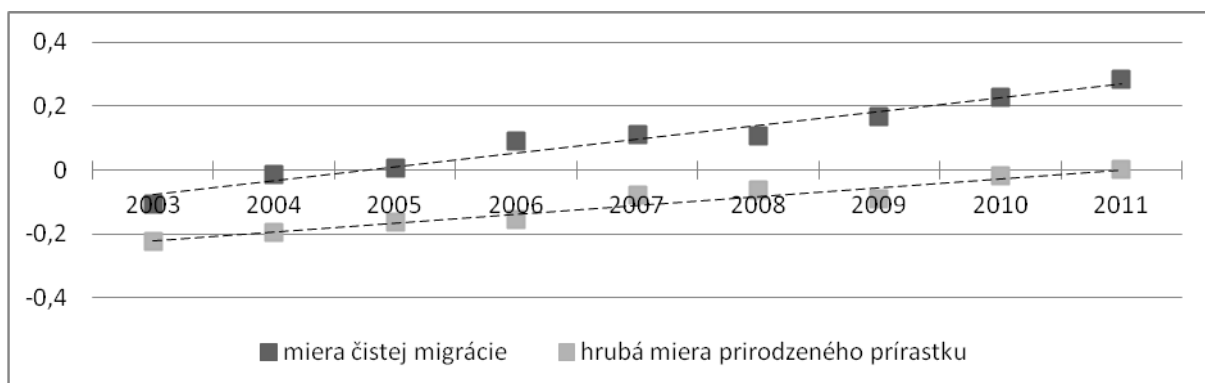
Obrázok 2. Vývoj hodnôt korelačných koeficientov medzi r_M a r_P a mierou evidovanej nezamestnanosti v okresoch Slovenska v rokoch 2001–2012 [8.]

Miera previazanosti r_M a výšky priemerného platu sa počas sledovaného obdobia zvyšuje. Tento vývoj naznačuje, že hodnota priemerného platu je faktorom čoraz výraznejšie podnecujúcim migráciu obyvateľstva. V ostatných dvoch sledovaných rokoch sa táto relatívne vysoká väzba prejavuje hodnotami korelačného koeficientu blížiacimi sa k 0,4. Hodnoty korelácií ukazovateľa s r_P stúpajú z úrovne relatívne slabej negatívnej korelácie na úrovni $-0,2$ až k štatisticky nevýznamnej kladnej hodnote (obrázok 3).

Obrázok 3. Vývoj hodnôt korelačných koeficientov medzi r_M a r_P a výškou priemerného platu v okresoch Slovenska v rokoch 2001–2012 [8.]

Korelačné koeficienty r_M a r_P s výškou priamych zahraničných investícií zaznamenali obdobné hodnoty i vývoj ako tomu bolo u korelácií komponentov pohybu obyvateľstva a výškou priemerného platu. Vzťah ekonomického ukazovateľa s r_M sa mení z počiatočnej relatívne slabej negatívnej korelácie na úrovni blížiacej sa $-0,1$ postupne na hodnotu blížiacu sa 0,3. Vývoj je s určitým časovým posunom nasledovaný i hodnotami korelačných koeficientov ukazovateľa s r_P , ktorých negatívny vzťah vyjadrený hodnotou korelačného koeficientu približne $-0,2$ slabne na hodnotu v posledných rokoch sledovaného obdobia blížiacu sa nule (obrázok 4).

Obrázok 4. Vývoj hodnôt korelačných koeficientov medzi r_M a r_P a výškou priamych zahraničných investícií v okresoch Slovenska v rokoch 2003–2011 [9.]

Záver

Príspevok potvrdzuje v súlade s uvedenou literatúrou odlišný vývoj prirodzeného a migračného prírastku obyvateľstva v čase. Migračný prírastok u všetkých použitých ekonomických ukazovateľov bol tým z dvojice komponentov celkového pohybu obyvateľstva, ktorý v posledných rokoch preukázal silnejší vzťah s ekonomickými ukazovateľmi, a tak výraznejšiu reflexiu aktuálneho ekonomického vývoja regiónov. Najvyššie hodnoty korelačných koeficientov v koncových rokoch sledovaných období boli

u migračného prírastku zaznamenané vo vzťahu k výške priemerného platu zamestnanca v regióne.

Vývoj korelačných koeficientov s prirodzeným pohybom obyvateľstva poukazoval na signifikantný vzťah s ekonomickými ukazovateľmi v prvých rokoch. V ostatných rokoch sledovaných období už hodnoty blížiac sa nule, vykazujú tak nevýznamnú vzájomnú previazanosť v priestore. Takýto vývoj s odstupom času nasleduje vývoj korelácií s migračným pohybom obyvateľstva, čo je možné do určitej miery zdôvodniť rezistenciou odlišností demografického správania obyvateľstva rurálnych, periférnych regiónov Slovenska vyznačujúceho sa často vyšším prirodzeným prírastkom. Tieto regióny sú spravidla charakteristické menej rozvinutou, resp. zhoršujúcou sa hospodárskou základňou regiónu. Dosahujú často menej priaznivé hodnoty ekonomických indikátorov, ktoré sa poväčšine spájajú s migračným úbytkom obyvateľstva.

Výber ekonomických indikátorov v tejto štúdií bol obmedzený dostupnosťou dát v relevantných priestorových jednotkách a dostatočne rozsiahlych časových radoch. Napriek tomu si myslíme, že je možné tieto výsledky zovšeobecniť v tvrdení, že sa na Slovensku prejavuje pomerne výrazná previazanosť vývoja prirodzeného a migračného pohybu obyvateľstva s ekonomickými faktormi, ktoré významne podnecujú interregionálnu migráciu a určitou zotrvačnosťou tak ovplyvňujú i budúci prirodzený prírastok, resp. úbytok obyvateľstva regiónov.

Literatúra

- [1] MLÁDEK, J. *Stabilizácia populačného vývoja Slovenska na úrovni stacionárnej populácie*. Acta Geographica Universitatis Comenianae, 2008, roč. 50, č. 2, s. 63–78.
- [2.] BEZÁK, A. *Komponenty rastu obyvateľstva funkčných mestských regiónov na Slovensku v rokoch 1991–2010*. Acta Geographica Universitatis Comenianae, 2011, roč. 55, č. 2, 149–163.
- [3.] BEZÁK, A. *Vnútorne migrácie na Slovensku: súčasné trendy a priestorové vzorce*. Geografický časopis, 2006, roč. 58, č. 1, 15–44.
- [4.] BEZÁK, A. *Priestorová koncentrácia interregionálnych migrácií na Slovensku*. Geografický časopis, 2005, roč. 57, č. 3, 187–205.
- [5.] FLATAU, P. *Hick's The Theory Of Wages: Its Place in the History Of Neoclassical Distribution Theory* [online]. Department of Economics [Perth (Australia)]: Murdoch University, Február 2002 [cit. 19. marca 2014]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.business.murdoch.edu.au/econs/wps/187.pdf>.
- [6.] BARTIK, T. J. et al. *Saturn and State Economy Development*. Forum for Applied Research and Public Policy, 1987, roč. 2, č. 1, 29–40.
- [7.] GEARY, P.; O GRADA, C. *Immigration and the Real Wage: Time Series Evidence from the United States, 1820–1977*. University College Dublin. School of Economics, 1985.
- [8.] Štatistický úrad SR. *Bilancia pohybu obyvateľstva v Slovenskej republike podľa obcí (1991–2010)* [cit. 19. 3. 2014]. <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=9490>.
- [9.] Národná banka Slovenska. *Priame zahraničné investície (2003–2011)* [cit. 19. 3. 2014]. <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie>.

Abstract

The aim of this paper is to discuss the development of relationship between basic components of population change – migration and natural change in Slovakia. This is also compared with selected economic indicators – unemployment rate, average regional wage and amount of foreign direct

investments by using correlation coefficients. Research has shown that the economic factors have considerable influence on interregional migration and future natural change in regions of Slovakia.